

FILE DIN ISTORIA STABILIRII RELAȚIILOR BILATERALE ÎNTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI REPUBLICA TURCIA

Victor Țvircun*
Aurel Tverdohleb**

tvircunvictor@yahoo.com

Abstract: *Once with the declaration of its independency in 1991, Republic of Moldova has began the path of cardinal transformations in all of the aspects of the political, economic and social life. These transformations refer to the internal as well as the external activity. As soon as obtaining independence and sovereignty, the young state entity had to begin constructing its political and diplomatic relations with its neighbors. Among the most important political partners was the Republic of Turkey. Following the development and diversification of the relations and collaboration of the Republic of Moldova and Republic of Turkey during the last two decades, we can characterize them as dynamic and ascendant. At the same time, it is worth mentioning that the process as well had bypassed different stages on its path determined by the circumstances and internal as well as the external mediums.*

The study and analysis of these is a necessity, as it gives the possibility to know the primary points of tangency, economic and political interests that bring us close and separate us at the same time. The relevancy of this topic, therefore, determines the factor of share of Republic of Moldova in the regional and European politics, its role in the internal and external commerce of the Republic of Moldova, its contribution to the conduct of the investment programmers and granting financial and logistic assistance in the development of national economy. Among the priorities of the bilateral relations, it is important to mention the dynamics of the political dialog of the Republic of Moldova and the Republic of Turkey, promotion of the national economic interests on the Turkish market, defense of the Moldovan citizens temporarily visiting the Republic of Turkey, the deepening of the bilateral relations in the spheres of science, education, culture and mass-media. It is important to mention that, unlike other states, the Republic of Turkey was one of the first countries to recognize the independence of the Republic of Moldova on the 16th December 1991.

Keywords: *Bilateral relations, evolution, historical steps, social policies, economic policies, cooperation, embassy, ambassador, ministry*

Destrămarea spectaculoasă a Uniunii Sovietice și redimensionările geopolitice care s-au produs pe continentul european la sfârșitul secolului al XX-lea – unul dintre efectele definitorii constituind apariția unui șir întreg de noi

---

* Prof. univ. dr., - Universitatea „Ion Creangă”, Chișinău, Republica Moldova.

** Lect. univ. dr. - Universitatea „Ion Creangă”, Chișinău, Republica Moldova.

state independente printre care și Republica Moldova – au impulsionat puternic evoluția relațiilor internaționale nu doar în Europa, ci și în întreaga lume.

Odată cu proclamarea suveranității și independenței în anul 1991, Republica Moldova a obținut și statutul de subiect al relațiilor internaționale – egal cu celelalte state ale lumii. Acest fapt a determinat următorii pași al tânărului stat, care a fost pus în fața necesității stringente de a realiza un șir de reforme cardinale în toate domeniile vieții politice, economice și sociale interne. Totodată, alături de cele interne, multiple transformări au fost necesare și în domeniul politicii externe.

Imediat după obținerea suveranității și independenței, Republica Moldova a fost pusă în fața necesității primordiale de a evidenția prioritățile politicii sale externe, de a elabora direcțiile principale în acest domeniu și de a începe stabilirea și construcția relațiilor politice și diplomatice cu vecinii apropiați și cei îndepărtați, precum și cu structurile internaționale.

Printre primele state care au recunoscut independența și suveranitatea Republicii Moldova și au confirmat acest lucru prin stabilirea relațiilor diplomatice se înscrie Republica Turcia.

Urmărind procesul de dezvoltare și diversificare a relațiilor de colaborare stabilite între Republica Moldova și Republica Turcia pe parcursul ultimilor două decenii, constatăm evidente tendințe de ascensiune continuă. Remarcăm, de asemenea, că însăși istoria acestor relații bilaterale a cunoscut diferite etape, determinate de factori, circumstanțe și împrejurări de ordin atât intern, cât și extern. În acest context, este imperios efectuarea unui studiu, care ar reflecta condițiile, circumstanțele și procesul necesar de stabilire și dezvoltare a relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Republica Turcia.

Actualitatea studiului prezent este determinată și de creșterea ponderii Republicii Turcia în contextul politicii regionale și a celei europene, rolului considerabil revenit acesteia în comerțul intern și extern al țării noastre, contribuției acestui stat în desfășurarea programelor investiționale și acordarea asistenței financiare și logistice în dezvoltarea economiei naționale moldovenești.

În condițiile în care cercetarea relațiilor moldo – turce, până în prezent, este lipsită de un studiu tematic de sinteză, este de remarcat interesul din punct de vedere teoretic față de studierea relațiilor bilaterale, mai ales în contextul procesului de globalizare, cât și din punct de vedere practic, evidențiind metodele de cooperare interstatală în aspect politic, economic și cultural.

Pe parcursul celor două decenii care au trecut de la semnarea documentelor privind stabilirea relațiilor diplomatice între Republica Moldova și Republica Turcia, diferite file din istoria rapoartelor bilaterale a acestor state au fost supuse analizei și elucidării cercetătorilor. Un aport deosebit al studiului din punct de vedere juridic cu referință la lansarea și dezvoltarea relațiilor bilaterale moldo – turce a fost adus de către specialiștii dreptului internațional, și îndeosebi de A. Burian, care a analizat aspectele dreptului diplomatic și consular.

Problemele relațiilor economico – comerciale moldo – turce, din prima jumătate a anilor '90 au fost reflectate în monografia lui I. Cereș „Republica Moldova în relațiile economice internaționale (1991 – 1995)”, care a fost scoasă de sub tipar în 1998. Diferite aspecte ale raporturilor politice, diplomatice, sociale și

culturale au fost abordate în publicațiile lui Valeriu Moșneaga „Relațiile Moldo – Turce în contextul migrațional modern” și Eduard Baidaus în „Moldova și Turcia – realități ale unei colaborări” etc.

Alături de cele menționate este necesar de evidențiat publicațiile cu caracter publicistic ale columniștilor turci, care au apărut în ziarele „Turkish daily news”, „New Anatolian”, „Milliyet” etc., precum și articolele și interviurile demnitarilor de stat ai Republicii Moldova în problema studiată publicate în presa turcă. Printre ele, am menționa articolele semnate de dl Vasile Tarlev, prim-ministrul Republicii Moldova în anii 2001 – 2008 în cotidianul „Turkish Daily News” la 18 iunie 2003; dl Andrei Stratan, vice-prim ministru, ministrul afacerilor externe al Republicii Moldova (2004 – 2009) în revista „Black Sea Trend Review” în 2005; dl Victor Țvircun, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Moldova în Republica Turcă (2001 – 2005) în cotidienele turcești „Turkish Dalily News”, „New Anatolian” și „Milliyet” în care a fost prezentat tabloul general ale raporturilor multilaterale dintre Republica Moldova și Republica Turcia efectuate în 10-15 ani de la stabilirea relațiilor diplomatice.

Printre materialele istorice, cu referință la tema dată se înscriu articolele analiștilor politici din țară și străinătate; în special cele referitoare la analiza politicii externe a Republicii Turcia, în contextul căreia a fost abordată tema cercetării prezente, prof. H. Bagci în „Zeitgeist” apărută în 2008, prof. A. Davutoglu în „Viziunea politicii externe Turcești” și W. Hale în „Turkish foreign policy”, Н. Г. Кириев „История Турции XX век” publicată în 2007.

Cu părere de rău, lucrările menționate nu ne oferă posibilitatea de a găsi unele răspunsuri la un șir de întrebări ce țin de istoria primilor pași a raporturilor bilaterale moldo – turce și nu ne permit să prezentăm un tablou general al acestor relații din perioada anilor '90, ci ai secolului trecut.

Abordarea temei relațiilor bilaterale moldo – turce se începe cu recunoașterea independenței Republicii Moldova de către Republica Turcia la 16 decembrie 1991. Acest pas a fost urmat de stabilirea oficială a relațiilor diplomatice la 3 februarie 1992¹ printr-un schimb de note diplomatice. Ca urmare a acestor acțiuni, a avut loc deschiderea Oficiului Consulatului General al Republicii Turcia la Chișinău. În funcția de primul consul general al Turciei în Republica Moldova a fost numit diplomatul de carieră Ender Arat. Inaugurarea Oficiului Consular General în capitala țării a dat un imbold semnificativ și a sporit esențial relațiile bilaterale.

Examinând atitudinea Republicii Turcia referitor la relațiile multilaterale cu Republica Moldova putem evidenția cu certitudine, că ele, din start au fost determinate ca prioritare, bazate pe principiile de cooperare și înțelegere reciproc avantajoasă. După cum a menționat, în primele sale declarații publice, la sosirea în Chișinău, consulul general E. Arat „...Republica Turcia manifestă un interes sporit pentru a vedea vecinul său, Republica Moldova, în calitate de factor al stabilității și păcii în regiune. Noi suntem interesați ca Republica Moldova, tânăr stat independent și suveran, să se dezvolte pe calea reformelor democratice, să contribuie la crearea unui mediu de afaceri atractiv pentru investiții străine,

---

¹ Monitorul Oficial 03.02.1992.

inclusiv din Republica Turcia, să mențină integritatea teritorială și să treacă cât mai repede și fără pierderi prin perioada de tranziție...”².

În același an, 1992, au avut loc și primele contacte oficiale între liderii ambelor țări. La 25 iunie, la Istanbul, la inițiativa lui Turgut Özal, președintele Republicii Turcia, s-a efectuat un summit a șefilor de state riverane Mării Negre, la care a fost semnată Declarația constituirii Organizației de Cooperare Economică a Mării Negre (OCEMN)³. La lucrările acestui for regional a participat și Mircea Snegur, primul președinte al Republicii Moldova, care a avut o întrevedere, tete a tete, cu președintele turc, în timpul căreia s-au abordat diverse aspecte a relațiilor politice, economice și de ordin social – cultural.

Ideea aprofundării cooperării țărilor riverane Mării Negre, nu doar în domeniul economic, s-a regăsit în inițiativa Republicii Turcia de a institui un organ permanent de coordonare a acțiunilor legislativelor acestor state. Inițiativa expusă a fost acceptată unanim, urmată de semnarea la 26 februarie 1993, la Istanbul, a Declarației cu privire la fondarea Assambleei Parlamentare a OCEMN. Într-o perioadă de patru ani statele participante la OCEMN au creat o structură organizatorică alcătuită din următoarele componente necesare: interguvernamentală, interparlamentară, interbusiness și financiară.

Este important de menționat, că în anul 1992 s-au stabilit și începuturile bazei juridice ale colaborării moldo – turce prin semnarea primului acord între Ministerul Educației al Republicii Moldova și Ministerul Educației Naționale al Republicii Turcia. Grație lui, începând cu anul de studii 1992/1993 Guvernul Turciei, prin intermediul Ministerului de resort a alocat tinerilor moldoveni 75 burse în diferite instituții de învățământ superior de prestigiu. În următorii doi ani, numărul de locuri la studii în centrele universitare din Turcia, oferite cetățenilor Republicii Moldova a fost în creștere permanentă, după care s-a redus la 30 – 35 burse, fapt, care se explică prin apariția altor posibilități, mai avantajoase, în România, Germania, SUA, Marea Britanie etc.

La rândul său și Republica Moldova, ca partea contractantă, începând cu anul 1993 a început să înmatriculeze în instituțiile sale de învățământ superior tineri din Republica Turcia, oferindu-le atât locuri la învățământul bugetar, cât și la învățământul cu finanțare prin contract.

Alături de cooperarea în domeniul învățământului superior, în anul 1993 au fost puse începuturile colaborării în domeniul învățământului preuniversitar. Grație acordului interministerial o fundație educațională turcească „Fatih”, de comun acord cu administrația orașului Ceadâr – Lunga au deschis primul liceu teoretic moldo – turc pe teritoriul Republicii Moldova⁴.

---

² http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-political-relations-with-moldova.en.mfa (vizitat 3 aprilie 2010)

³ Declarația privind instituirea OCEMN a fost semnată de șefii de stat și de guvern a celor 11 țări riverane la Marea Neagră: Albania, Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Grecia, Moldova, România, Federația Rusă, Turcia și Ucraina.

⁴ Actualmente în Republica Moldova activează trei licee teoretice (Chișinău, Comrat și Ceadâr-Lunga) cu predarea în limba română și turcă, sub o denumire comună licee teoretice „Orizont”, unde fac studii cca două mii de elevi.

Următoarea întâlnire a liderilor celor două state a avut loc în aprilie 1993, când președintele M. Snegur a efectuat o vizită de scurtă durată la Ankara. În cadrul acestei deplasări, președintele Snegur a avut o întrevedere bilaterală cu șeful statului turc, dl Suleiman Demirel, care a preluat funcția de președinte a țării după decesul subit al lui T. Özal în luna martie 1993. În cadrul acestei întâlniri, președintele M. Snegur „...a dat o apreciere înaltă inițiativei Turciei privind crearea Comunității țărilor riverane Mării Negre, subliniind că la îmbunătățirea relațiilor dintre cele două state va contribui și Uniunea interparlamentară a țărilor din Bazinul Mării Negre din care face parte și Republica Moldova”⁵. La rândul său, președintele S. Demirel a subliniat că „...obiectivul fundamental al politicii externe a Turciei în această regiune a lumii este promovarea înțelegerii, colaborării, stabilității și prosperării”⁶.

Primele întâlniri, la nivel înalt, între conducătorii Republicii Moldova și Republicii Turcia, au constituit o oportunitate de a deschide un capitol nou în relațiile bilaterale. Ca urmare, a fost creat cadrul juridic pentru viitoarea colaborare bilaterală. În iunie 1993, Nicolae Țău, Ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, a efectuat prima vizită oficială în Republica Turcia, unde s-a întâlnit cu omologul său turc, Hikmet Çetin. În cadrul acestei întâlniri au fost semnate Protocolul de consultări între Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova și Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Turcia, acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia cu privire la desființarea regimului de vize pentru titularii de pașapoarte diplomatice și de serviciu, cât și acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia privind colaborarea în domeniul turismului⁷.

Vizita ministrului moldovean de externe la Ankara a dat un nou impuls relațiilor bilaterale. Rezultat al acestei vizite a fost decizia Guvernului Republicii Moldova de a deschide în Republica Turcia reprezentanța sa diplomatică la nivel de Ambasadă. O hotărâre identică a fost luată și de către Guvernul turc. Așadar, în luna februarie 1994, Consulatul General al Republicii Turcia la Chișinău a fost transformat în Ambasadă, iar în luna aprilie 1994, prin Decretul Președintelui Republicii Moldova, dl Ion Botnaru a fost numit primul ambasador al statului Republica Moldova în capitala Turciei.

Un act de amploare în tinerele relații politice și diplomatice moldo – turce a constituit prima vizită oficială a președintelui Republicii Turcia în Republica Moldova. Merită de menționat, că vizita a fost anticipată de îndelungate consultări și discuții diplomatice pe marginea documentelor preconizate pentru semnare. Ca urmare, a fost elaborat și parafat primul Tratat de prietenie și colaborare între Republica Moldova și Republica Turcia, precum și alte 5 acorduri. În timpul vizitei oficiale a dlui Suleiman Demirel, efectuate între 1 – 4 iunie 1994 au avut loc multiple întrevederi și discuții la Președinție, Parlament și Guvern, un punct aparte al programului de vizită al președintelui turc fiind deplasarea la Comrat. Penultima zi a vizitei a fost încununată cu semnarea primului document de bază moldo – turc „Tratatul de prietenie și cooperare între Republica Moldova și

---

⁵ Moldova Suverană, Nr.52 (18114) 7 aprilie 1993 „Lărgirea contactelor dintre Moldova și Turcia”.

⁶ Ibidem.

⁷ <http://www.turcia.mfa.md/acorduri-bilaterale/>

Republica Turcia”, efectuată de către șefii statelor, Mircea Snegur și Suleiman Demirel. În acest document au fost stipulate principiile generale ale raporturilor bilaterale, precum și evidențiate direcțiile dezvoltării lor. Din partea sa, Președintele Demirel, a subliniat că „acest acord va da posibilitatea de a semna alte documente și a dezvolta cooperarea între țările noastre pe multiple planuri. E vorba de acordul privind cooperarea tehnică, științifică și economică în agricultură. Acorduri interguvernamentale de colaborare culturală, combatere a traficului de stupefiante, a terorismului, precum și acorduri interguvernamentale de cooperare în domeniul transportului automobilistic și aerian”⁸. Totodată, pentru prima dată în practica diplomatică moldovenească, vis-a-vis de semnarea documentelor politice internaționale, a fost evidențiată o minoritate națională în calitate „de punte de legătură” între două națiuni și state⁹ și acceptarea Turciei în calitate de stat garant în păstrarea identității naționale a poporului găgăuz în cadrul Republicii Moldova¹⁰.

Printre numeroase documente și acorduri semnate, în cadrul acestor întâlniri, a fost și Tratatul de Prietenie și Cooperare, Memorandumul privind acordarea de către Guvernul Turciei a unui credit de 35 milioane dolari USD pentru Republica Moldova.

În conformitate cu programul vizitei oficiale Președintele Turciei, Suleiman Demirel și Președintele Republicii Moldova, Mircea Snegur, la 3 iunie 1994 au onorat prin prezența lor inaugurarea complexului Ambasadei Republicii Turcia în Republica Moldova. În cadrul acestei ceremonii, Președintele Mircea Snegur, a menționat că „printr-un fericit concurs de împrejurări acest eveniment a coincis în timp cu deschiderea la Ankara a Ambasadei Republicii Moldova. Aceste acțiuni ale guvernelor noastre constituie un exemplu elocvent de dezvoltare ascendentă a relațiilor moldo-turce”¹¹.

Imediat după vizită, la 19 iulie 1994, Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Moldova în Republica Turcia, dl Ion Botnaru, a înmănat scrisorile de acreditare Președintelui Republicii Turcia. Ceremonia respectivă și discuțiile purtate, tete a tete, au depășit toate rigorile protocolului diplomatic și a durat mai mult de o oră, în cadrul cărora au fost abordate mai multe probleme ce țineau de prezentul și viitorul relațiilor moldo – turce. După primirea la palatul prezidențial, au avut loc întâlniri cu primul ministru Tansu Çiller, prim-vice ministrul MAE O. Oymen, vicepreședintele Marii Adunări Naționale (Parlamentului) Kamer Genç, ministrul de stat A. Gul, adjunctul șefului statului major Q. Bir, comandantul garnizoanei militare din Ankara. Au fost întreținute discuții cu conducerea principalelor partide politice, în special, cu președintele ANAP (Anavatan Partisi – Partidul Patriei), la momentul întrevederii – ex prim-ministrul Mesut Yılmaz, adjunctul secretarului general al DYP (Doğru Yol Partisi – Partidul Căii Juste) M. Golhan și președintele DTP (Demokrat Türk Partisi – Partidul Democrat Turc) Hassan Çindoruk.

---

⁸ Moldova Suverană 4 iunie 1994 „Semnarea documentului de bază”.

⁹ Tratatate și documente internaționale semnate de către Republica Moldova...Vol.

¹⁰ <http://www.turcia.mfa.md//relatii-politice/>.

¹¹ Moldova Suverană 4 iunie 1994, „Inaugurarea Ambasadei Republicii Turcia în Republica Moldova”.

Un alt eveniment important din istoria relațiilor bilaterale moldo – turce s-a produs în luna mai 1994, atunci când Ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, a fost vizitat de către Președintele Agenției pentru Cooperare Internațională a Turciei (TIKA), în urma căreia a fost inaugurată reprezentanța acesteia la Chișinău.

La 2 iunie 1995, noul Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar turc, Mümin Alanat, a fost primit de către președintele țării M. Snegur, în scopul înmânării scrisorilor de acreditare. Pe parcursul întrevederii au fost discutate perspectivele colaborării bilaterale, cât și în cadrul structurilor internaționale. La rândul său, Ambasadorul, alături de accentuarea dezvoltării relațiilor economice, a pledat și pentru a „încuraja oamenii de afaceri din Turcia să investească în economia Moldovei”¹².

În urma primei vizite oficiale a președintelui Republicii Turcia în Republica Moldova, relațiile bilaterale, și în primul rând cele economice, au început să se dezvolte pe cale ascendentă. Dacă în anul 1992 volumul schimbului comercial între aceste două țări constituia aproape un milion de dolari SUA, atunci către anul 1996 el s-a ridicat până la 8 milioane dolari USD. Totodată, a sporit numărul companiilor turcești, care au început să activeze ca agenți economici în Republica Moldova. Spre exemplu, în anul 1997 numărul lor a constituit 78, printre care firme cu renume „Summa”, „Infiniti”, „Efes Pilsner” etc.

Pe parcursul următorilor ani a avut loc o serie de vizite în Republica Turcia a mai multor demnitari moldoveni, precum și a unor delegații de specialitate, importante, atât sub aspect politic, cât și economico – cultural, ceea ce respectiv denotă prosperarea în continuare a relațiilor bilaterale între Moldova și Turcia.

Vizita de răspuns a Președintelui Republicii Moldova la Ankara a fost efectuată la 22 – 25 mai 1996. La încheierea negocierilor oficiale, șefii statelor au semnat un comunicat comun¹³. Miniștrii respectivi din componența celor două delegații oficiale ale Republicii Moldova și Turcia au semnat 6 acorduri bilaterale: „Acordul Consular între Republica Moldova și Republica Turcia”, „Acord privind asistența juridică în materie civilă, comercială și penală între Republica Moldova și Republica Turcia”, „Acord interguvernamental privind cooperarea în domeniul învățământului”, „Protocol interministerial cu privire la colaborarea în domeniul industriei” și „Acord interdepartamental cu privire la colaborarea în domeniul sportului și tineretului”.

Prin intermediul Ambasadei Republicii Moldova în Turcia, a fost inițiat un schimb de mesaje care avea drept scop aprofundarea relațiilor bilaterale, în cadrul cărora autonomia Găgăuză ar fi apreciată ca un punct de legătură în cadrul cooperării cu OCEMN. Ca urmare, dl Petru Lucinschi a solicitat primirea bașcanului Gagauz Yeri, dl Gh. Tabunșic de către Președintele Turciei ca reprezentant al Republicii Moldova, în scopul de a reveni la problema acordării creditului de 35 milioane dolari USD. Vizita bașcanului a avut loc între 10 – 18 martie 1997, cu sprijinul Ambasadei Republicii Moldova în Turcia. Delegația a fost primită de către Președintele Republicii Turcia S. Demirel, N. Erbakan, în comisia

---

¹² Moldova Suverană 6 iunie 1995 „Turcia ne devine tot mai aproape”.

¹³ Registrul tratatelor bilaterale al RM cu RT, 0000264, Ankara, 22.05.1996.

pentru relații externe a parlamentului, de membri ai guvernului. Tratatul la nivel înalt, purtate cu concursul și monitorizarea Ambasadei, au convenit asupra demarării proiectului de asigurare cu apă potabilă a regiunilor sudice din Moldova, pentru care a fost eliberată prima tranșă a creditului în valoare cinci milioane de dolari SUA.

Totodată, la 17 mai 1997, Ambasadorul Republicii Moldova Ion Botnaru și vice-ministrul Ministerului de externe al Turciei Ali Tuzgan au efectuat schimbul instrumentelor de ratificare al Tratatului de prietenie și colaborare între Republica Moldova și Turcia, semnat la 3 iunie 1994 la Chișinău, precum și Acordul privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor, semnat la 13 februarie 1994 la Istanbul.

Generalizând cele expuse putem constata că, odată cu începerea edificării unui stat independent și suveran, bazat pe respectarea dreptului internațional și valorile democratice general acceptate, Republica Moldova, pe parcursul primei jumătăți a anilor '90-ci, a elaborat o strategie bine determinată a politicii sale externe, axată pe principiul bunei vecinătăți și cooperării multilaterale. Cele menționate, pe deplin, se referă la stabilirea și dezvoltarea relațiilor bilaterale moldo – turce. Din data recunoașterii diplomatice a Republicii Moldova de către Republica Turcia, între state s-a stabilit un constructiv dialog politic atât la nivel de șefi de state și guverne, cât și la cel interministerial și interdepartamental, iar setul de acorduri bilaterale, analizate mai sus, inclusiv Tratatul de prietenie și cooperare, au servit o temeinică bază juridică pentru dezvoltarea raporturilor de parteneriat în diferite domenii ale economiei naționale, în sfera învățământului, turismului și sportului.

BIBLIOGRAFIE

Legi și acte normative

1. Convenția de la Viena cu referire la relațiile diplomatice 1961.
2. Convenția de la Viena cu referire la relațiile consulare 1963.
3. Tratatul de Prietenie 1994.

Documente

1. Arhiva MAEIE, fondul Relațiile Republicii Moldova și Republica Turcia, rapoartele anuale (1996, 1997, 2001, 2002, 2003, 2004).
2. Tratatul internațional la care Republica Moldova este parte (1990-1998) Ediție oficială, vol. 4, Chișinău, 1998.
3. Nota Informativă Ankara 27-28 decembrie 2002.

Manuale, monografii, cărți.

1. H. Bağcı „Zeitgeist, Global Politics and Turkey” 168-170 p. Orion Publications Ankara 2008.
2. S. Burchill and A. Linklater “Theories of international relations, third edition” 5-28 p. Palgrave Macmillan, New York 2005.
3. A. Burian „Drept diplomatic și consular” Ediția a II-a, Chișinău 2003.

4. I. Cereș „*Republica Moldova în relațiile economice internaționale (1991-1995)*” Chișinău 1998.

5. N. Ciornâi „*Tranziția la economia de piață și investițiile străine în Republica Moldova*” Editura Prut Internațional 2002, Chișinău.

6. V. Chirilă, director executiv APE, *Evoluția Politicii Externe a Republicii Moldova 1998-2008 „Cooperarea regională a Republicii MOLDOVA în sud-estul Europei”*. Cartdidact, Chișinău 2009.

7. J. Der Derian „*On diplomacy*” Blackwell, Oxford UK & Cambridge MA 1991.

8. W. Hale „*Turkish foreign policy*” 1774-2000 Frank Cass, London 2002.

9. J. T. Rourke, M.A. Boyer, *World Politics, the nature of diplomacy*, 2nd edition.

10. Н. Г. Кириев „*История Турции XX век*”. Крафт-ив ран 2007. Москва. стр. 376-389.

11. В. Н. Коптевски “*Торгово-экономические отношения Республики Турция и стран СНГ*”. Москва 2004.

Broșuri și articole

1. A. Davutoglu, „*Turkey’s foreign policy vision*”. Insight Turkey. VOL.10/ No1./2008” p. 77-96.

2. Moldova Suverană, Nr.52 (18114) 7 aprilie 1993 „*Lărgirea contactelor dintre Moldova și Turcia*”.

3. Moldova Suverană, 13 aprilie 1993 „*O țară necunoscută pentru Moldova*” (Interviul cu consulul general al Turciei, dl Ender Arat).

4. Moldova Suverană, 13 aprilie 1993 „*Turcii doresc să-și întoarcă comorile Troiei iar Moldova - sabia lui Ștefan cel Mare*”.

5. Moldova Suverană, 13 aprilie 1993 „*O țară necunoscută pentru Moldova*” (Interviul cu consulul general al Turciei, dl Ender Arat).

6. Moldova Suverană 26 septembrie 1993 „*Întâlnire a Președintelui Mircea Snegur cu reprezentanții literaturii turce*”.

7. Moldova Suverană 4 iunie 1994 „*Întrevederea președinților M. Snegur și S. Demirel*”.

8. Moldova Suverană 4 iunie 1994 „*Semnarea documentului de bază*”.

9. Moldova Suverană 4 iunie 1994, „*Inaugurarea Ambasadei Republicii Turcia în Republica Moldova*”.

10. Moldova Suverană 6 iunie 1994 „*Turcia ne devine tot mai aproape*”.

11. V. Moșneaga „*Relațiile Moldo-Turce în contextul migrațional modern*” (1999-2000) Chișinău 2002.

12. A. Stratan „*The participation of the republic of Moldova in BSEC*” Black Sea Trend Review, issue 9 2005. Ankara.

13. Turkish Daily News “*Moldovans toast beginning of wine-producing season*” Turkish daily news, 16 Sept 2004.

14. A. Țvircun „*Aportul TIKA în dezvoltarea relațiilor bilaterale între Republica Moldova și Republica Turcia*” Academia de Științe a Moldovei Chișinău 2010.

15. V. Ṫvircun. Black Sea Trend Review, issue 8/Autumn 2004 „Moldova: Strategies and prejections for continued growth”.
16. V. Ṫvircun Turkish Daily News, 06.02.2002 „Ten years of Moldova – Turkey diplomatic relations”.
17. V. Ṫvircun „Turkish companies discover Moldovan market” BlackSea Trend Review, issue 9 2005. Ankara.